

Баратинський Євген Абрамович

Біографія

Баратинський (Боратинський), Євгеній Абрамович (Баратынский, Євгений Абрамович — 02.03.1800, с. Мара Тамбовської губернії — 11.07.1844, Неаполь; похований у Петербурзі) — російський поет.

Походив із дворянського польського роду. Батько, генерал-лейтенант із найближчого оточення Павла I, потрапивши у немилість, поселився із сім'єю у своєму тамбовському маєтку Мара. Освітою та вихованням дітей займалася матір. У чотири роки Баратинський читав, а в шість — писав російською та французькою мовами. З 1812 по 1816 рр. навчався у Петербурзькому Пажеському корпусі. У 1819 р., приїхавши у Петербург, вступив у лейб-гвардії егерський полк. Тут він познайомився з майбутніми письменниками А. Дельвігом, А. Кюхельбекером, М. Гнедичем, Ф. Глинкою. У цей час з'являються у пресі перші твори Баратинського. Він пише дружні послання ("До Креніцина", 1819; "Дельвігу", 1819; "До Кюхельбекера", 1820), мадригали, надписи, епіграми. Але центральне місце у його ранній творчості займають елегії. "Першими творами Баратинського були елегії, — писав пізніше О. Пушкін, — але в цьому роді він веде перед". Дуже характерною для світовідчуття та стилістичних шукань юного поета є поема "Бенкети" ("Пиры", 1820). У ній проявилася волелюбність Баратинського, не випадково поема була опублікована з цензурними перекрученнями.

На початку 1820 р. Баратинського перевели у Нейшлотський полк, розквартирований у Фінляндії, де поету довелося провести майже шість років. Спроби друзів Баратинського домогтися надання йому офіцерського чину наштовхувалися на відмову царя. Справжньою причиною цієї відмови було недоброзичливе ставлення до молодого поета, пов'язане з його непевними дружніми зв'язками, опозиційними висловлюваннями та незалежним характером його творчості.

Ім'я і твори Баратинського швидко етапи відомими всій освіченій Росії. Елегія "Фінляндія" ("Финляндия", 1820), інші вірші, присвячені краю, де проминали роки його служби, а пізніше поема "Еда" ("Эда", 1826) зміцнили його репутацію "співця Фінляндії".

Політична опозиційність Баратинського особливо відчутно проявилася в елегії "Буря" (1825), а пізніше — у "Стансах" (1828). Він зблизився з К. Рилєєвим і О. Бестужевим, яких називає "любими побратимами" і просить посприяти у виданні його творів. Видання, проте, не відбулося, а близькість Баратинського з майбутніми декабристами переросла у збайдужіння. Бестужев писав Пушкіну, що "перестав вірити" в талант Баратинського. Це й не дивно. Декабристи обстоювали літературу, яка б мала відверто агітаційний характер і допомагала змінювати життя в душі їхніх ідеалів. Натомість поезія Баратинського була поезією роздумів над життям, художнім дослідженням людини та дійсності.

У традиційній формі "смутої" елегії Баратинський зміг утілити багатство та складність, суперечливість і багатогранність емоційного світу конкретної людини. У

найкращих елегіях Баратинського ми бачимо не традиційне елегійне "я" з неодмінними мотивами згасання, розчарування в житті та жалю за проминаючою молодістю, а індивідуальність, почуття якої пояснюються обставинами її життя. Розкриваючи мінливість і суперечливість почуття, поет використовував для його втілення у вірші нову, ширшу палітру художніх засобів. У 1821 р. з'явилася знаменита елегія "Розчарування", текст якої поклав на музику М. Глінка. Романс М. Глинки зробив цю елегію чи не найвагомішим і найпопулярнішим твором Баратинського.

Суть творчих відкриттів Баратинського, його вміння з реалістичною точністю і холодною тверезістю аналізувати порухи почуттів, психологічні процеси, що відбуваються у душі людини, втілилися в його елегії "Зізнання". Доля ліричного героя елегії — неповторна у її своєрідності. Але вона складається під впливом обставин, буденних і реальних: "довгі роки розлуки", "бурі життєві", вплив "юрби", яка підпорядковує людину своїм "думкам". При всій неповторності ця доля містить так багато типового, спільного для всіх людей, що слугує обґрунтуванням філософського висновку в останніх рядках вірша. "Баратинський — чарівність і диво. "Зізнання" — досконалість", — писав О. Пушкін.

Високої оцінки Пушкіна заслужила й поема "Еда", причому, і тут він звернув увагу на спробу Баратинського змалювати людський характер у русі. Пушкін захоплювався тим, як в "Еді" "розвинуте" жіноче кохання. Не "зображене", не "описане", а саме "розвинуте". Баратинський змальовує почуття в динаміці, прискіпливо слідкуючи за тим, як кожна зміна у ньому впливає на спосіб життя Еди, на її зовнішність і мовлення. Те, що фоном дії став не мальовничий південь, як це було у Дж. Н. Г. Байрона чи О. Пушкіна, а скупі фарби фінської землі, пояснюється не лише біографічними причинами, а й прагненням створити твір, за колоритом і тональністю несхожий на південні поеми. Установці на зображення "дуже незвичайного" він протиставив свою — звернення до "цілком простого". О. Пушкін оцінив цю "власну дорогу", знайдену Баратинським у його першій поемі. Відтоді розпочався період найбільшої творчої близькості обох поетів. Своєрідним символом цієї близькості стала їхня спільна книга — видання у 1828 р. поеми Баратинського "Бал", пушкінського "Графа Нуліна" в одній обкладинці із заголовком "Дві повісті у віршах" ("Две довести в стихах").

У квітні 1825 р. багаторічні клопотання про надання Баратинському офіцерського чину закінчилися владо. Він отримав можливість розпоряджатися своєю долею, вийшов у відставку, одружився і замешкав у Москві, де в 1827 р. вийшла друком збірка його віршів, яка підсумувала перше десятиліття творчого шляху. Наступний період його життя не багатий на зовнішні події. Збоку могло видаватися, що воно складалося благополучно, навіть щасливо. Але це було не так.

Наприкінці 30-х рр. він зізнався в одному з листів: "Ці останні десять років існування, яке, на перший погляд, не має жодної особливості, були для мене найважчими від усіх років мого фінляндського ув'язнення".

У 1835 р. поет опублікував друге видання творів, яке видавалося йому тоді підсумком його творчого шляху. "Здається, воно насправді буде останнім, і я до нього

нічого не додаю, — писав він. — Пора індивідуальної поезії проминула, іншої ще немає". Проте останньою книгою Баратинського стала збірка "Сутінки" ("Сумерки", 1842), у якій були об'єднані вірші 1-ої пол. 30-х — поч. 40-х рр. Хоча більшість творів "Сутінок" публікувалися раніше, але, зібрані у книзі з продуманою композицією та значущим заголовком, вони, за задумом Баратинського, повинні були "жвавіше виражати загальний напрям, загальний тон поета". Цей "загальний напрям" визначався, у першу чергу, єдністю проблеми, так чи інакше порушеної в усіх віршах, що увійшли до збірки.

"Сутінки" відкривалися віршем "Останній поет"(1835), який відіграв роль своєрідного творчого маніфесту. Конфлікт "Останнього поета" "проходить через увесь цикл. З одного боку, "залізний вік", його "промислові турботи", "спільна мрія", а з іншого — поет, "нежданий син останніх сил природи", "усміхнені сни". Розв'язується цей конфлікт трагічно для обох сторін. Поетичний хист даремний, якщо його не потребують люди, через те непотрібний світові поет приречений на загибель. Але й світ, відмовившись від поезії, схожий на позолочений, проте безживний кістяк.

На противагу традиції, згідно з якою твори, що входили до поетичних збірок, відбирались і групувались за жанровою ознакою, Баратинський використав виражальні можливості різних жанрів для розкриття однієї ідеї, сутності одного конфлікту. Антитеза самотньої, піднесеної творчої особистості і ворожого їй "натовпу" розкривається і в одичних строфах "Останнього поета", і в медитативній елегії ("Осінь", 1837), і в антологічному написі ("Алківіад", 1835), і в "дрібниці", яка розростається, переповнюється багатогранним смислом, що вбирає і філософський, і соціальний зміст ("Ремство", 1841).

В "Осені" трагічне звучання, притаманне більшості віршів "Сутінок", сягає особливої напруги. "Осінь" — сувора дума про свій час. Розсудливість мислителя та палкість оратора, строга послідовність у розвитку поетичної та філософської думки, емоційна насиченість кожного образу, лаконізм і шляхетна скупість зображальних засобів, характерні для зрілого Баратинського, з найбільшою силою та повнотою проявилися в "Осені".

"Сутінки" відобразили не лише спільне у світовідчутті та творчості Баратинського 2-ої пол. 30-х — поч. 40-х рр., а й зміни, що відбулися за цей час. Не випадково цикл, який відкривається "Останнім поетом", він закінчив "Римом"(1840). У цьому вірші знову порушується проблема взаємовідносин поета зі століттям, знову звучить знайоме протиставлення сучасної дійсності та гармонії античного світу, але воно розкриває і нові риси естетичного ідеалу Баратинського. Справжній поет, яким він змальований у "Римі" — витія, володар дум.

Восени 1843 р. Баратинський відправився за кордон, півроку провів у Парижі, зустрічаючись із письменниками та громадськими діячами Франції, із митцями російської еміграції. Перебуваючи в Неаполі, Баратинський захворів і 29 червня 1844 р. раптово помер. Тіло поета було перевезено в Петербург і в присутності кількох близьких друзів поховано. Тогочасні газети і журнали майже не відгукнулися на його смерть.

Українською мовою окремі вірші Баратинського переклали П. Грабовський ("Зима") і П. Филипович ("Чому невільникам думки про волю милі?", "Мій хист малий, неголосний мій спадок"). Т. Шевченко згадав поему Баратинського "Еда" у зв'язку з долею зневаженої Якилини. В Україні творчість Баратинського досліджували П. Филипович, Н. Мазепа, Л. Фрізман.